

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

[Rev.:] Kazimierz Wójtowicz CR, *Dookoła Emaus i dalej. (Wiersze niemal zebrane), posłowie – ks. Stefan Radziszewski, Alleluja, Kraków 2012, 820, [1]s.*

Ksiądz dr Kazimierz Wójtowicz CR (1945-), krakowski poeta, teolog literatury, zmartwychwstaniec – jest postacią od ponad czterdziestu lat obecną w polskim obiegu literackim. Należy do nurtu tzw. poezji kapłańskiej, lecz cokolwiek miałyby to określić, nie oddaje ono rzeczywistości jego wierszy. Ostatnio o. Wójtowicz wydał bardzo obszerny tom poetycki pt. *Dookoła Emaus i dalej (Wiersze niemal zebrane)* (2012), w którym zawarł zdecydowaną większość wszystkich swoich dotychczas publikowanych utworów poetyckich, pochodzących z wielu tomów. Odnajdujemy tu teksty wierszy z kilkunastu zbiorów.

Już każdy z tych tomików wzięty z osobna, stanowi znaczące wydarzenie artystyczne w polskim życiu literackim, szczególnie zaś w obiegu polskiej poezji religijnej. Tomiki wierszy o. K. Wójtowicza CR z licznie tam obecną motywiką religijną z pewnością zasługują na uwagę wyrobionego czytelnika, ponieważ są zwykle przemyślane w zakresie treści, z pogłębioną refleksją teologiczną tego wybitnego polskiego teologa literatury, bardzo precyzyjnie dopracowane co do formy artystycznej, wysmakowane w układzie utworów i „dopieszczane” w niemal każdym detalu. Dbalność o wysoki poziom merytoryczny tekstów idzie w parze z niesłuchanie bogatą wyobraźnią twórczą o. Kazimierza Wójtowicza, zaskakującego czytelnika raz po raz niespotykanymi zestawieniami rzeczywistości ewangelicznej (biblijnej) i współczesnego nam życia naszej cywilizacji. Ojciec Kazimierz ma iście heurystyczną zdolność wyznajdowania niesamowitych skojarzeń, niebanalnych metafor, oryginalnych kontaminacji frazeologicznych, metonimii, oksymoronów. Autor ten nie zadowala się tym, co już było dotąd powiedziane w poezji, lecz pracowicie drąży materię słowa, materię rzeczywistości ludzkiej, wyrażaną przez słowo.

W rzeczywistości świata przedstawionego w utworach poetyckich K. Wójtowicza CR przebija troska o dyskretną obecność Słowa, delikatną pomoc Opatrzności Bożej światu ludzkiemu. Twórca nie stroni od malowniczości krajobrazów, opisów pięknej natury, sięga obficie po cytaty lub kryptocytaty biblijne, nawiązuje do znanych (bardziej lub mniej) wątków kultury chrześcijańskiej. Język jego wierszy jest zwarty, współczesny, przemawia do czytelnika konkretnością i zaciętkawia

niebywałymi skojarzeniami, odkryciami cudów dnia codziennego. Wychodząc od motywów biblijnych dochodzi do życia współczesnego i zestawia ze sobą myśli ewangeliczne z rzeczywistością zgoła im przeciwną, jaką niesie ze sobą współczesny nam świat. Te zestawienia niebanalne budują świat przedstawiony, pozwalają dookreślić miejsce człowieka w relacji z Bogiem w rozmaitych aspektach. Autor ten nie stroni od trudnych tematów, czasem gorzkich i niewygodnych, uważając, że człowiek należy oddać w pełni jego realności, wraz ze słabościami, grzechami, upadkami, a zarazem ukazuje światło nawrócenia „połamanego” duchowo, zagubionego, osamotnionego, skrzywdzonego czasem człowieka. Obok cieni pokazuje także i blaski ludzkiego żywota. Jego wiersze z pewnością nie są „laurkami” na cześć człowieka, lecz realistyczne spojrzenie poprzez piękne obrazy poetyckie na rzeczywistość ludzką i Boską.

Twórczość o. Kazimierza Wójtowicza CR z pewnością czerpie z bogatych źródeł duchowości zmartwychwstańczej, której nota bene jest on znakomitym znawcą, jako autor bardzo wielu wytrawnych książek i artykułów, erudycyjnych wypisów cytatów z dziejów swojego macierzystego zgromadzenia. Dostrzegam w Wójtowiczowskiej poezji rys niejako ‘zmartwychwstańczy’ w tym sensie, w jakim chciał widzieć człowieka założyciel Zmartwychwstańców – Bogdan Jański (1807-1840) i poniekąd współzałożyciele zgromadzenia – o. Piotr Semenenko CR (1814-1886) i o. Hieronim Kajsiewicz CR (1812-1873), którzy podchodzili do rzeczywistości ludzkiej realistycznie, a zarazem niezwykle głęboko duchowo, akcentując nawrócenie człowiecze z upadku, z grzechu ku Chrystusowi. Tak realistyczne i zarazem głęboko metafizyczne, prześwietlone głęboką duchowością, delikatne i wrażliwe, całościowe spojrzenie na człowieka obecne jest również w poezji Kazimierza Wójtowicza CR, który jako zmartwychwstaniec uczynił owo zmartwychwstanie, a raczej nieustanne zmartwychwstawanie, podnoszenie się z upadków życiowych, odkrywanie Boga w rzeczywistości wokół siebie na nawo, jak uczniowie idący do Emaus, którym w pewnym decydującym opadają zasłony z oczu i odkrywają na zasadzie „heureka!” obecność Boga przy sobie.

Nie przypadkiem o. K. Wójtowicz CR nadał swojemu najważniejszemu jak dotąd zbiorowi wierszy znaczący tytuł: *Dookoła Emaus i dalej*. Dla zrozumienia Wójtowiczowskich wierszy istotna jest tu rzeczywistość ewangelicznej drogi z Jerozolimy do Emaus, jaką odbywali zasmuceni i zatrwożeni uczniowie Jezusa Chrystusa, którzy przeżywali Jego mękę i śmierć na krzyżu i zwątpili nawet w pewnym momencie w Jego misję, którą postrzegali oni jako skończoną wraz ze zgonem i złożeniem do grobu swego Mistrza z Nazaretu. Dopiero wraz ze stopniowym wyjaśnieniem pism prorockich odnoszących się do Zbawiciela, przeżywają oni nawrócenie, które kończy się rzeczywiście „nawróceniem”, tj. powrotem, realnym powrotem jeszcze tego samego dnia z Emaus do Jerozolimy i radosnym odkryciem obecności zmartwychwstałego Boga-Człowieka na ziemi wśród ludzi, istnieniem żywego Stwórcy, który jest, który był i który przychodzi, realnie przy-

chodzi do swoich uczniów, tu: na symbolicznej, choć zarazem przecież realnej kilkukilometrowej drodze do Emaus.

O. Kazimierz Wójtowicz CR nadał swojemu najważniejszemu i największemu w sensie objętościowym (liczbowym), jak dotąd zbiorowi utworów poetyckich tytuł dotyczący rzeczywistości istniejącej po zmartwychwstaniu Boga-Człowieka, tj. rzeczywistości niejako ‘Emausowej’ (*Dookoła Emaus*). Ponadto druga część tytułu (*i dalej*) wskazuje na rzeczywistość eschatologiczną, sięgającą ‘dalej’, niż ziemskie Emaus, dalej niż ziemska rzeczywistość doczesna, w której antycypujemy tylko stan doskonałości wiecznej (niebiańskiej, rajskiej, zbawionej, przebóstwionej). W zasadzie w zwięzłej recenzji nie ma miejsca na szersze, pogłębione analizy poszczególnych utworów, dlatego tylko sygnalizuje się ogólnie ważność tej swojej, w zasadzie ‘autoantologicznej’ książki poetyckiej o. Kazimierza Wójtowicza CR, który sam dokonał wyboru własnych wierszy i dał do tej autoantologii to, co chciał dać z pewnym zamiarem całościowej wizji człowieka i Boga ukazanej oczami uduchowionego poety obdarzonego zarazem teologiczną erudycją, ludzką wrażliwością i artystyczną wyobraźnią. Wysokoartystyczne dzieła poetyckie tego autora dążą do ideału poezji czystej w rozumieniu ks. Henri Brémonda (1865-1933), ukazując wielką paletę możliwości malowania życia słowem w kontekście Słowa (Logosu).

Z jednej strony *Dookoła Emaus i dalej* odnosi się do aspektu czasowego (doczesnego i wiecznego, który wykracza poza zwykłą, liniową chronologię), Z drugiej strony można jednak tytuł *Dookoła Emaus i dalej* odnosić paradoksalnie do aspektu przestrzennego, to znaczy do tej konkretnej miejscowości i coraz dalszych okolic wokół Emaus. Przestrzennie ujmowane kolejne ‘koła’ (wszak występuje tu zaimek *dookoła* w tytule książki), czyli kręgi, wytaczają kolejne obszary poetyckiej penetracji o. K. Wójtowicza CR wokół punktu centralnego, umieszczonego w geograficznej Palestynie / Izraelu – Ziemi Świętej. Można te wiersze układać retrospektywnie kolejno zarówno według kryterium czasowego (według kolejności następstwa wydarzeń w chronologii liniowej, jak wskazuje kalendarz świecki), jak i według kryterium czasu wiecznego (kołowego, liturgicznego, zamkniętego pierwszym dniem Adwentu a zakończonym Świętem Chrystusa Króla). Ponadto można tę twórczość próbować retrospektywnie porządkować według kryterium przestrzennego (geograficznego), rekonstruując nie tylko geografie realną (geografię fizyczną), ale i geografie zbawienia, opisywanych przez autora różnych miejsc na świecie stanowiących jakiś punkt odniesienia dla historii zbawienia rodzaju ludzkiego oraz dla życia duchowego i materialnego poszczególnych bohaterów poetyckich (lub podmiotu lirycznego).

Ciekawe zestawienie nazwy *Emaus* z rzeczywistością przestrzenną (krakowską), w której od kilkudziesięciu lat zakorzeniony jest autor wierszy – o. Kazimierz Wójtowicz CR – ujawnia fakt odniesienia się wtórnego do tzw. „odpustu Emaus”, funkcjonującego zwyczajowo w Krakowie od kilku stuleci, wielkiego

odbywającego się zawsze w pierwszy dzień po Wielkanocy (tj. w Poniedziałek Wielkanocny) w klasztorze Sióstr Norbertanek na krakowskim Zwierzyńcu. To także jakieś symboliczne, wtórne odniesienie się tytułu książki do rzeczywistości „odpustu”, rozumianego tu bardziej jako odpuszczenie grzechów, win człowieczych przez łaskę Zmartwychwstałego Boga-Człowieka (znów zmartwychwstanie jako motyw znaczący), a nie w sensie ludowego jarmarku ze świecidełkami (wymiar merkantylny współczesnego świata, *profanum*), który próbuje zastąpić tę rzeczywistość ważniejszą, duchową (wymiar religijny, zbawczy, wieczny, teofaniczny, apokatastatyczny, *sacrum, sanctum*). Motywy Miłoszowskiej „cywilizacji kupna i sprzedaży” pojawiają się niejako przy okazji w wierszach o Kazimierza Wójtowicza („gielda” etc.). W tym sensie – zupełnego odpustu grzechów i win – Emaus krakowski wyznacza zupełnie inną perspektywę w możliwości uporządkowania twórczości *par excellence* krakowskiego poety-kapłana, o. Wójtowicza CR.

Próba wieloaspektowego odczytania tytułu książki *Dookoła Emaus i dalej* natrafia co rusz, na jakieś nowe możliwości zrozumienia tytułowego przesłania autorskiego. Zapewne nie wyczerpuje to wszystkich jego aspektów. Autor zawarł w tytule książki różnorodne ślady pozwalające na odczytanie na nowo, w coraz to inny sposób, niczym Cortazarowską „grę w klasy”, według rozmaitych kluczy, według urozmaiconych kryteriów swojego dorobku poetyckiego. Tytuł tomiku sam w sobie daje odbiorcy wiele dróg odczytania (wszak biblijny termin *droga do Emaus* jako pośrednio ewokowany jest przez książkę *Dookoła Emaus i dalej*) także umożliwia różne sposoby wyjaśnienia fenomenu relacji mistrza i uczniów. ‘Droga’ oznacza także w Ewangelii (Nowym Testamencie) także ‘sposób’ życia, który jest inny, nowy, odmienny niż ten dotychczasowy, co ma związek z nawróceniem, powrotem do Boga-Człowieka, jedynego Zbawiciela rodzaju ludzkiego.

Książka podzielona jest na poszczególne rozdziały (części) autorstwa o. K. Wójtowicza CR o następujących tytułach: *Przedślowie, Pierwopisy, W drodze, Przypisy do ziemi, Odpisy nadziei, Przepisy na światło, Zapisy dłużnika, Wypisy nie tylko pogodne, Napisy na piasku, Podpisy pod Przymierzem, Odpisy świadectwa, Wpisy w Księgę, Spisy obietnic, Tryptyk papieski albo ostatnie dni Jana Pawła II, Dopisy procentów, Rysopisy pielgrzymów, Brudnopisy pyłowane, Z nowych wierszy, Z przekładów*. Ponadto w skład książki *Dookoła Emaus i dalej* wchodzi posłowie pt. *Prawie posłowie*, autorstwa ks. dra Stefana Radziszewskiego, składający się z tekstu pt. *Jeden wiersz o Emaus* oraz studium pt. *Siedemnaście uwag o poezji ks. Kazimierza Wójtowicza*. Nadto znajduje się w tej części publikacji garść cytatów zaczerpniętych z opinii innych autorów o twórczości poetyckiej omawianego tu krakowskiego autora-zmartwychwstańca pt. *O wierszach Kazimierza Wójtowicza*. Opinie o poezji o. Wójtowicza wyrazili tu zarówno duchowni, jak i świeccy, w tym: Andrzej Babuchowski (1949-), Krzysztof Dybciak (1948-), ks. Franciszek Kamecki (1940-), Aleksander Kowalski, Stanisław Kozielski, Katarzyna Krupa,

Ryszard Matuszewski (1914-2010), ks. Bonifacy Miązek (1935-), Beata Pierz, Jan Skoczyński (1946-), Wiesław Jan Wysocki (1950-).

Poza tym książka zawiera dodatkowe części stanowiące jej aparat naukowy, ułatwiający wyszukiwanie informacji, tj. bibliografię ważniejszych dzieł autora (tylko książkowych) i biografię o. Kazimierza Wójtowicza CR pt. *Bio/bibliogram*, oraz trzy indeksy: *Alfabetyczny spis utworów*, *Alfabetyczny spis incipitów*, *Indeks wersetów biblijnych*, nadto wykaz pierwodruków, pt. *Pierwsze wydania tomików poezji* zawierający nie tylko wykaz tomów wydanych po polsku, niemiecku i włosku, ale także wybory i zbiory poetyckie, nadto wykaz kilkunastu antologii, w których drukował autor *Dookoła Emaus i dalej*.

Zbiór poezji o. Wójtowicza CR jest niezwykle wartościową publikacją, zbierającą w jednym, opasłym tomie reprezentatywny wybór autorski jego wierszy religijnych i innych. Odnajdujemy tu także udane, świetne tłumaczenia poezji z obcych języków, takich poetów jak: Rose Ausländer, Datlev Block, ka. Dietrich Bonhoeffer, Christine Busta, Georg Bydliński, ks. Ernesto Cardenal, Paul Celan, Josef Dimbeck, Gerhard Fritsch, Gertrud Fussenegger, Martin Gutl, Paul Konrad Kurz, Kurt Marti, Rainer Maria Rilke, Rudolf Otto Wiemer, Eva Zeller, Michael Zielonka.

Warto sięgnąć po arcyciekawy zbiór poetycki o. Kazimierza Wójtowicza CR pt. *Dookoła Emaus i dalej (Wiersze niemal zebrane)* także w kontekście współczesnych analiz poezji religijnej i sakralnej dokonywanych przez literaturoznawców, teologów literatury i rozmaitych „sakrologów”. Można go wpisać do kanonu polskiej poezji religijnej oraz klasyki polskiego przekładu poetyckiego XX i XXI wieku jako zasłużonego przedstawiciela kultury polskiej i godnego uwagi twórcę literatury pięknej, mając świadomość, że realnie nie ma twórczości doskonałej bez skazy i twórców pozbawionych wad. O. K. Wójtowicz CR próbuje owe wady i skazy ludzkie przewyciężyć poetycko, dając czytelnikowi namiastkę oczekiwanej rzeczywistości doskonałej (zmartwychwstałej), którą poniekąd tylko w przebłyaskach rozbudowanej teologicznie i literacko wyobraźni antycypuje swoimi wierszami tak, jak potrafi najlepiej, nie unikając tematów trudnych, złożonych, które uchwytnie, jak się może wydawać odbiorcy, łatwo i prosto, mając biblijny dar nie tylko języków ale i talent tłumaczenia języków.

The Title in English: *Around Emmaus and Beyond (Poems Almost Collected)*

Key words: Kazimierz Wójtowicz (1945-), lyrics, Polish religious poetry, Polish literature, Christian culture, Christian literature, Resurrectionists, 20. century, 21. century, Emmaus, resurrection, conversion, literary translation, Rose Ausländer (1901-1988), Datlev Block (1934-), Dietrich Bonhoeffer (1906-1945), Christine Busta (1915-1987), Georg Bydliński (1956-), Ernesto Cardenal (1925-), Paul Celan (1920-1970), Josef Dimbeck (1948-), Gerhard Fritsch (1924-1969), Gertrud Fussenegger (1912-2009), Martin Gutl (1942-1994), Paul Konrad Kurz (1927-2005), Kurt Marti (1921-), Rainer

Maria Rilke (1875-1926), Rudolf Otto Wiemer (1905-1998), Eva Zeller (1923-), Michael Zielonka (1942-),

Słowa-klucze: Kazimierz Wójtowicz (1945-), liryka, polska poezja religijna, literatura polska, kultura chrześcijańska, literatura chrześcijańska, zmartwychwstańcy, XX wiek, XXI wiek, Emaus, zmartwychwstanie, nawrócenie, tłumaczenie literackie, Rose Ausländer (1901-1988), Datlev Block (1934-), Dietrich Bonhoeffer (1906-1945), Christine Busta (1915-1987), Georg Bydliński (1956-), Ernesto Cardenal (1925-), Paul Celan (1920-1970), Josef Dimbeck (1948-), Gerhard Fritsch (1924-1969), Gertrud Fussenegger (1912-2009), Martin Gutl (1942-1994), Paul Konrad Kurz (1927-2005), Kurt Marti (1921-), Rainer Maria Rilke (1875-1926), Rudolf Otto Wiemer (1905-1998), Eva Zeller (1923-), Michael Zielonka (1942-),

Bibliografia / Bibliography

Wójtowicz Kazimierz, *Dookoła Emaus i dalej. (Wiersze niemal zebrane)*, posłowie Stefan Radziszewski, Wydawnictwo Alleluja, Kraków, 2012, 820, [1] s. ISBN 978-83-60967-86-7. Bibliogram [bibliography and biography] s. 750-758.